

Pabrėža Kretingos mokykloje

(Jaunystės Dienos)

Žmogaus jaunystė yra vienas iš įdomiausių ir svingiausių gyvenimo laikotarpių. Pačiame jaunystės tydimėje kalami gyvenimo planai, kaip tik auringiausias gyvenimo metais atsiveria nauji gyvenimo akiračiai.

Kokia buvo mūsų išmiųjų žmonių jaunystė? Kaip atrodė mūsų jauniejai Daukantai, Valančiai, Pabrėžos, kol dar buvo jauni? Deja, mūsų šalies biografai mažai tesidomi mūsų šalies išmiųjų žmonių jaunystė. Paimame žad ir tokį išymų mūsų šalies gamtininkų bei rašytojų T. Jurgio-Ambroziejų Pabrėžą. Mes labai nedaug ką žinome iš jo gyvenimo, o ypač iš jo jaunystės. Žinome, kad Jurgis Pabrėža mokėsi Kretingos mokykloje, studijavo Vilniaus Akademijoje ir Varnių Kunigų Seminarijoje, bet ir nieko daugiau apie tas jaunystės dienas negalime pasakyti. O juk kiekvienas lietuvis inteligentus, ypatingai žemaitis, būtinai norėtų žinoti, kokia buvo šito augsaburnio žemaičių pamokalininko bei rašytojo jaunystė, kaip jisai studijavo Vilniaus Akademijoje ir Varnių Kunigų Seminarijoje. Šie klausimai mums labai įdomūs ir svarbūs, bet mums trūksta žinių bei faktų, kuriais galėtume nušviesti bei pajavrinti T. Jurgio-Ambroziejaus Pabrėžos jaunystės dienas.

Šia proga mes ir norėtume bent trumpai paminėti Jurgio Pabrėžos pirmąsias mokslo dienas, praeistas

Kretingos mokykloje. Gal kam nors pasisektų rasti žinių apie T. Ambroziejaus Pabrėžos studentavimo laikus Vilniaus Akademijoje bei Varnių Kunigų Seminarijoje. Juk tai vis be galo įdomūs laikotarpiai, kurie turėjo lemiamos įtakos visam T. Ambroziejaus Pabrėžos gyvenimui bei jo kūrybai.

Kaip jau žinome, T. Jurgis-Ambroziejus Pabrėža gimė 1771 m. sausio mėn. 15 d. Pakurėje apie Linkimus. Negausingoje literatūroje apie T. Ambroziejų Pabrėžą yra nusistovėjęs teigimas, kad T. Ambroziejaus Pabrėžos tėvali kilmio buvo bajorų herbo (ženkle „Lolys“). Kaip ir apie patį T. Ambroziejų Pabrėžą, taip ir apie jo tėvus bei giminę maža terandame žinių. Iš T. Jurgio-Ambroziejaus Pabrėžos sudaryto Testamento sužinome, jog Pabrėžos turėjo plačią giminę, bet kokių nors platesnių žinių nerandame. Todėl ir ką nors daugiau pasakyti apie T. Ambroziejaus Pabrėžos kūdikystės dienas kol kas negalime.

Netenka taip pat abejoti, kad pradžios mokslai bei išsilavinimą Jurgis Pabrėža bus gavęs savo tėviškėje, kaip kad priderėjo bajorų vaikams. Kiek vėliau Pabrėžos savo sūnų Jurgį atidavė Kretingos mokyklon. Žemaičių vyskupas M. Valančius, T. Ambroziejaus Pabrėžos amtininkas, savo istoriniam veikalui šitaip aprašo

Jurgio Pabrėžos išvykimą mokyklon: „...Tiesą jo, kajo bajoraj noriedamū lig lajkū prazwejesti sunu sawa, dar jauniteili nuveže Kretingon, kami tuokart buwa gsz giera moksalnicze. Taz Jurgis szarpej parejes, sijkie auksztesniu moksiu“ (M. Valančius: „Žemaičių Vyskupystė“, 1848 m. II d. § 190). Iš kitų šaltinių žinome, kad Jurgis Pabrėža ne toks jau „jauniteilis“ pateko Kretingos mokyklon, bet turėjo apie 16 ar 17 metų.

Bet kokia pagaliau buvo ta Kretingos mokykla, kuri, pasak Valančiaus, „buwa gan giera moksalnicze“? Vilniaus Universiteto Bibliotekoje, Rankraščių Salėje, Cartorickių Depozito skyriuje yra užsilikusių Kretingos mokyklos generalinės vizitacijos aktų iš XVIII amžiaus pabaigos. Šie aktai mums bent dalimi nušviečia anos gadynės Kretingos mokyklą ir parodo patį Jurgį Pabrėžą. Kaip ir kitos žemaičių mokyklos, taip ir Kretingos mokykla priklausė Vilniaus Akademijai, kuri dar kitaip buvo vadinama „Vyriausioji Lietuvos Mokykla“. Vyriausioji Lietuvos Mokykla siuntinėdavo savo vizitatorius į provincijos mokyklas, tarp kurių vizitatoriai neaplenkdavo ir Kretingos mokyklos. Vienas toksai generalinis mokyklų vizitatorius buvo kun. Jonas Erdmanas, Teologijos ir Bažnytinės Tiesės Daktaras, kuris 1790 m. liepos mėn. 16 d. vizitavo Kretingos mokyklą ir savo vizitacijos duomenis gana smulkiai referavo Lietuvos Vyriausiai Mokyklai. Pagal šį generalinės vizitacijos aktą galime suvokti, kokia buvo ano meto Kretingos Mokykla, koks buvo Mokyklos

personalas, kiek mokinių mokėsi, kokie dalykai buvo dėstomi, ir t. t. Pasirodo, kad Jurgio Pabrėžos laikais Kretingos mokykloje veikė trys klasės ir viena paruošiamoji klasė, vadinama, viso veikė keturios klasės. Kretingos mokyklos direktoriumi tuo metu buvo kun. Ljudvikas Kowzomas, anksčiau buvęs jėzuitas, bet po Jėzuitų Ordino panaikinimo Lietuvoje sekularizavęsis. Kiekviens klasė turėjo savą atskira mokytoją, kurie buvo seniau vadinami profesoriais, kaip antai 3-čios klasės moky-

(Nukelta į 4 psl.)

K. Petrikaitė - Tulp

Pabrėža Kretingos mokykloje

(Atkelta iš 3 pusl.)

toju buvo Pranciškus Narkevičius (Professor III Klasės); 2-os kl. — Stanislovas Bakowskis ir 1-os klasės mokytoju — Mykolas Sulcas. Mokyt. Narkevičius dėstė matematiką ir fiziką; iškalbos mokytojas buvo Bialowskis, o Sulcas dėstė vokiečių kalbą ir kitus dalykus.

Vizitacijos metu Kretingos Mokykloje rasta 200 mokinių, perėtais metais buvę 230 mokinių. Gabesni mokiniai, baigę Kretingos mokyklą, buvo apdovanojami medaliais ir siunčiami Vilniaus Akademijon, Anais laikais visoje Lietuvoje Didžiojoje Kunigaikštystėj gabesniems ir stropesniems mokiniams už gerą mokimą buvo dalinami aukšniai bei sidauriniai medaliai. Karalius Stanislovas Augustas Poniatovskis įsakė nuvydinti aukšnius ir sidaurinius medalius, kurie turėjo būti dalinami gabesniems ir stropesniems mokiniams. Vienoj tų medalių pusėj buvo įmuštos raidės S.A.R. (tai reiškia: Stanislaus Augustus Rex: Karalius Stanislovas Augustas), o antroje pusėje buvo parašyta „Diligentiae“.

Kaip matyti iš 1789 m. birželio m. 27 d. Kretingos mokyklos vizitacijos akto (Byla Nr. 83) tokiais diligerencijos medaliais buvo pristatyti apdovanooti Jurgis Zubovičius ir Antanas Brzewockis, o Jokūbas Alseika pristatytas kandidatu Vilniaus Akademijon. Tame pačiame Vizitacijos akte (Byla Nr. 83, pusl. 69) pirmą kartą užtikame ir Jurgį Pabrėžą — Jerkį Pabrėž, kuris pažymėtas tarp gabesnių ir stropesnių mokinių. Drauge su Jurgiu Pabrėža Kretingos mokykloje mokėsi ir Dovydas Pabrėža, bet iš vizitacijos aktų sunku susiekti, ar šitas buvo Jurgio Pabrėžos

brolis ar tik giminė, o gal ir visai svetimas, tik pavardės atsitiktinai sutapo. Tiek Jurgis Pabrėža, tiek Dovydas Pabrėža buvo abu gabūs berniukai, nes 1790 m. abu juodu raudame II klaiėj, ir abu pažymėti tarp gabesniųjų mokinių.

Pasiremdami šiais generalinės vizitacijos aktais bei raportais galime nesąžejotinai nustatyti Jurgio Pabrėžos mokalo metus Kretingos Mokykloje. Jei Jurgis Pabrėža stojo paruošiamojon klasėn, tai Kretingos mokykloje mokėsi ketverius metus. Nors pirmųjų mokalo metų data Kretingos mokykloje ir nėra žinoma, tai nesunku ją pažymėti: Pabrėža Kretingos mokyklon turėjo atvykti 1788 m. rudenį ir šią mokyklą po ketverių metų baigė.

Kretingos mokyklos generalinės vizitacijos aktai mums atskleidžia ir antrą medallo pusę, nušviečiančią mums Jurgio Pabrėžos talentą bei gabumus. Iš kito Generalinio Vizitatoriaus raporto Vyriausiai Lietuvos Mokyklai sužinome, kad Jurgis Pabrėža buvo nepaprastai gabus jaunuolis, nes 1791 m. Kretingos mokyklą baigė su aukso medaliu. Tai vienintelis jaunuolis, kuris tais metais baigė Kretingos mokyklą su aukso medaliu. Šis jaunas ir gabus Kretingos mokyklos laureatas negalėjo pasilikti savo tėviškėje. Pagaliau tėvai bei giminės negalėjo sutikti, kad kar nors provincijos užkampy žūtų toksai jaunas ir gabus talentas. Pagaliau ir patsai Jurgis Pabrėža ilgai nesidžiaugė aukso medallumi, bet netrukus pasuko Vilniaus Akademijon, kur plakė ano meto Lietuvos mokalo širdis. Čia atsiverčia nauji Jurgio Pabrėžos gyvenimo lapai, prasiveria nauji gyvenimo akiračiai.

M. Mozūraitis